

СТРАТЕГІЯ, ЗМІСТ ТА НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ВИЩОЮ ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ

УДК 378.022

О. М. Слободянюк¹

ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

¹Вінницький національний технічний університет

Проаналізовані поняття «модель», «моделювання». Вперше розроблена структура та зміст моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів у вищому навчальному закладі. На основі врахування змісту економічної освіти виявлено структурні компоненти моделі формування професійно-етичної компетентності: методологічний, змістовий, організаційно-технологічний.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, етична компетентність, модель, педагогічна модель.

Вступ

Одним із ефективних методів пізнання і трансформації традиційної освітньої парадигми у компетентнісну вважаємо моделювання. Модель дає змогу презентувати процес формування професійно-етичної компетентності не як дискретне педагогічне явище, спрямоване на локальні зміни окремих аспектів освітнього процесу, а як цілісну сутність — від постановки мети до отримання кінцевого результату.

Метою статті є наукове обґрунтування моделі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми

З'ясування шляхів засвоєння студентами економічного профілю змісту і методів професійної діяльності висвітлено у працях Л. Волкової, Н. Драб, Т. Качеровської. Компонентний склад компетентності фахівця з управління вдалося відобразити і обґрунтувати завдяки дослідженням українських та російських учених щодо окремих складових професіоналізму сучасного менеджера, а саме: комунікативної (Г. В. Данченко, В. П. Черевко), організаторської (М. І. Байрамукова), правової (В. В. Олійника), іншомовної (Л. В. Волкової), психологічної (Л. С. Возняк). Проблема компетентнісного підходу у сфері професійної діяльності отримала висвітлення у наукових працях І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, А. Хуторського.

Виклад основного матеріалу дослідження

У науково-прикладних психолого-педагогічних працях розробка моделі системи, що досліджується, відіграє одну з головних ролей.

Поняття «модель» (з французької мови *modele* — міра, зразок, норма; у перекладі з латини — образ, зменшений варіант, спрощений опис складного явища чи процесу) трактується як зразок, що відтворює, імітує будову та дію будь-якого об'єкта, а, відтак, використовується для отримання нових знань про об'єкт [1]. Ми будемо спиратися на твердження про те, що модель — це: «...специфічна, якісно-своєрідна форма і одночасно засіб наукового пізнання» (В. Штофф) [2, с. 87]; «...система із своєю структурою і функцією, що відображає структуру і функцію системи оригіналу» (А. Амосов) [3, с. 7]; «...система, дослідження якої слугує засобом для отримання інформації про іншу систему» (А. Уйомов) [4, с. 48]; «...суб'єктивне відтворення у свідомості людини або групи людей і зовнішнє відображення різними способами та формами найбільш суттєвих ознак, рис та якостей, властивих конкретному об'єкту, процесу, які об'єктивно йому (об'єкту)

притаманні і дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі складові» (В. Маслов) [5, с. 19].

Моделі, за В. Штоффом, властиві чотири ознаки — це: уявлено представлена або матеріально реалізована система; відображає об'єкт дослідження; дає нову інформацію про об'єкт [6, с. 7].

Досягти такого результату, на погляд автора, можна, спираючись на існуючі технології проектування моделей. Зокрема, німецькі вчені (С. Р. Гласер, А. Хакер та ін.) виділяють чотири етапи проектування педагогічних моделей:

- 1) пошук моделі на евристичній основі з використанням інтуїції дослідника;
- 2) перевірка моделі через поняття;
- 3) перевірка моделі прагматично;
- 4) застосування моделі [11].

В. Пікельна зазначає, що модель дає змогу перейти від емпіричного пізнання до теоретичного, інтерпретуючи найскладніші теоретичні положення, проте моделі мають оцінюватися з урахуванням реальних властивостей системи і слугувати при цьому опосередкованим джерелом інформації. Вчена виокремлює такі основні ознаки моделі: об'єктивна аналогія і максимально наближене відтворення оригіналу [7, с. 191].

Таким чином, як показав аналіз наведених позицій, модель будемо розглядати як систему, яка відтворює сутність та найважливіші якості оригіналу і призначена для його дослідження. В моделюванні системи (за Н. Ничкало) [8, с. 285] слід зважати на те, що вона складається на основі єдності мети, завдань, різноманітних видів діяльності, організаційних форм, критеріїв функціонування як системи в цілому, так і окремих її підсистем.

Із теоретико-методологічної точки зору заслуговує на увагу аналіз поняття «моделювання». Моделювання визначається вченими-педагогами як процес та метод пізнання, що дає змогу вивчати певні загальні закономірності, оскільки модель допомагає пояснити накопичені факти навіть тоді, коли ще не має розробленої теорії [7, с. 191]; як метод пізнавальної та управлінської діяльності, який уможливорює адекватний опис і цілісне відображення в модельних уявленнях сутності, найважливіших якостей та компонентів системи, отримання інформації про її минулий та майбутній стан та умови побудови, функціонування та розвитку [9, с. 120].

У статті автор дотримується визначення моделювання як творчого цілеспрямованого процесу конструктивно-проектувальної, аналітико-синтетичної діяльності з метою відображення об'єкта в цілому або його характерних складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкта, забезпечують йому стабільність його існування та розвитку [5, с. 19]. Таким чином, моделювання дає змогу інтерпретувати знання, перевіряти на практиці висунуті припущення та концептуальні положення (Б. Глинський) [10, с. 72]; формувати кращу стратегію в діяльності, проте потребує обов'язкового врахування ситуаційних факторів (В. Пекельна) [7, с. 319].

Моделювання належить до класу концептуальних проектувальних процедур і відбувається на етапі теоретичного осмислення проблем дослідницької діяльності. Суть моделювання полягає в тому, що характеристики певного об'єкта відтворюються на іншому, спеціально створеному об'єкті, який називається моделлю. Процес моделювання передбачає абстрагування, яке є однією з найістотніших розумових операцій. Абстрактно-логічне людське мислення дає змогу обрати із нескінченної кількості властивостей і відносин усіх явищ об'єктивного світу, з якими людина стикається в процесі своєї практичної діяльності, їх найбільш значущу частину, яка відображає найважливіші якості та компоненти системи.

Важливо підкреслити, що модель не має самостійного значення у процесі дослідження об'єкта, вона є лише засобом його пізнання. В зв'язку з цим, моделювання передбачає чітке визначення мети створення моделі, визначення її структурних складових та об'єктивно існуючих взаємозв'язків між ними, практичну перевірку (апробацію) моделі. Моделювання процесу формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів розглядається як процес, що поєднує прогнози з діяльністю щодо їх втілення. Проведений теоретичний аналіз дав змогу виявити структурні компоненти моделі: методологічний, змістовий, організаційно-технологічний.

Методологічний компонент включає мету, основні підходи та принципи процесу формування професійно-етичної компетентності.

На основі узагальнення різних теоретичних положень, що склали методологічний концепт дослідження, визначені провідні наукові підходи до реалізації його мети і завдань: аксіологічний, системний, полісуб'єктний (діалогічний), міждисциплінарний.

Аксіологічний підхід дає змогу аналізувати процес формування етичної компетентності студентів через детермінацію ціннісно-змістового ставлення менеджера до своєї діяльності, до професійних принципів і норм, особистісних якостей.

Згідно з системним підходом, цей процес розглядається як системне явище з урахуванням усіх факторів впливу на особистість та передбачає єдність педагогічної теорії й практики; соціального, особистісного і діяльнісного в розвитку цього утворення.

Полісуб'єктний підхід відображає єдність діалогічного, особистісного і діяльнісного підходів, що становить суть методології гуманістичної педагогіки; розкриває етичну компетентність як специфічний спосіб реалізації власної моральної позиції, сукупність психорефлексивних і соціально-психологічних особистісних утворень, самоактуалізації особистості.

Етика як соціально-культурне явище — об'єкт вивчення цілої низки навчальних дисциплін, що складає основу комплексного підходу. Інтеграція знань із різних наук забезпечує цілісний підхід до дослідження проблеми.

Виявлення принципів процесу формування професійно-етичної компетентності є однією з складових педагогічної моделі. Вихідним для розуміння етичної компетентності є принцип соціального детермінізму. Визнання принципу соціальної детермінації у вивченні феномену професійно-етичної компетентності дає змогу врахувати об'єктивні закономірні взаємозв'язки і взаємообумовленість явищ матеріального і духовного світу.

Принцип єдності теоретичного і емпіричного дає можливість простежити розвиток уявлень про компетентність менеджера та її етичну складову не лише на теоретико-методологічній основі, а й у процесі аналізу емпіричних фактів (тестування, спостереження, бесід), фіксувати «прирощування» в теоретичному осмисленні.

Теоретико-методологічне значення для розробки проблеми дослідження має психологічний принцип діяльнісного опосередкування, який дає змогу вивчати розвиток особистісних характеристик в аспекті детермінації їх змістом мети діяльності, що виконується.

Визначення культурологічних принципів є важливим для побудови теоретичної моделі системи формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю. Серед них важливими для дослідження є принципи: культуровідповідності, продуктивності, мультикультурності.

Реалізація у роботі методологічних засад різних наукових дисциплін пов'язана з використанням загально методологічних наукових принципів, що орієнтують і регламентують процес дослідження на теоретичному і практичному рівнях:

Опора на ці наукові положення у науковому плані уможливорює розгляд професійно-етичної компетентності як ціннісно-функціонального утворення, що формується в процесі навчально-пізнавальної та практичної діяльності.

Розроблена у дослідженні модель включає *змістовий* компонент. Визначення складу етичної компетентності ґрунтувалося на врахуванні всіх факторів, пов'язаних з процесом науково-педагогічної діяльності. Наскрізними компонентами компетентності всіх видів є когнітивний, діяльнісний та особистісний. Тому процес формування професійно-етичної компетентності будемо розглядати як сукупність взаємопов'язаних аспектів: когнітивного — засвоєння системи базових понять із теорії та практики професійної діяльності; діяльнісного — формування системи умінь вирішувати ситуації морального характеру; особистісного — розвиток значущих якостей особистості майбутнього менеджера.

В зміст *організаційно-технологічного компонента* моделі виділено процесуальний аспект формування професійно-етичної компетентності. Цей блок моделі охоплює такі компоненти: методику діагностування; педагогічні умови формування; критерії, показники та рівні сформованості професійно-етичної компетентності.

Компоненти системи реалізуються через групи педагогічних умов ефективного формування професійно-етичної компетентності.

Організаційні умови включають: забезпечення інтеграції наукових знань, емоційно-ціннісних суджень і практичних дій. Методичні — передбачають: поступове впровадження навчальних програмних засобів та інноваційних методів викладання у процес вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін; вибір педагогічно доцільних форм, методів, засобів навчання в контексті їх інтеграції. Технологічні умови визначаються необхідністю застосування систематичного контролю після вивчення кожної теми. Психологічні — передбачають створення сприятливого психологічного клімату навчальної діяльності; спонукання до самоаналізу, самооцінювання, самовдосконалення;

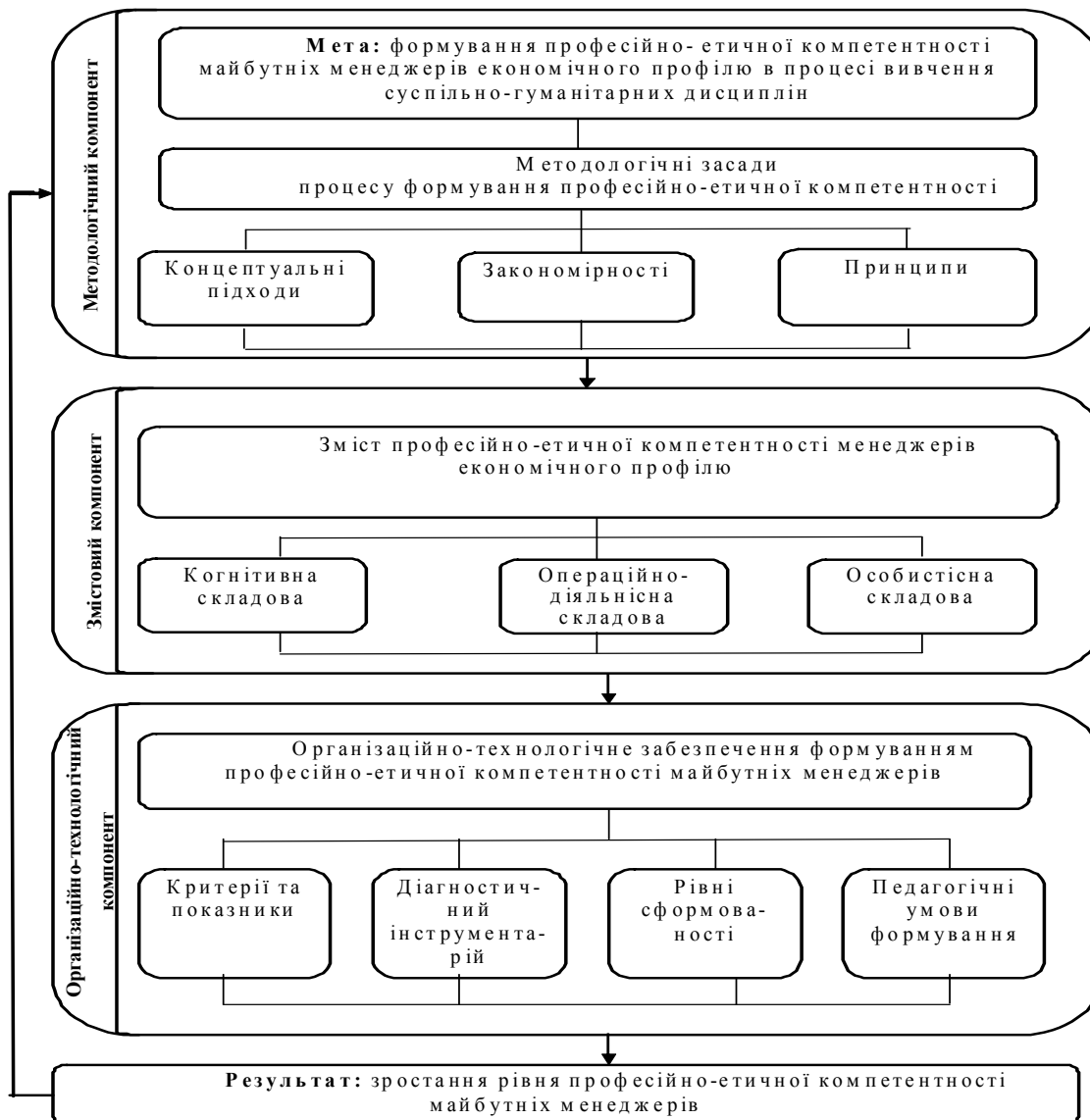
формування внутрішньої мотивації самостійного навчання студентів; орієнтацію на взаємодію викладача та студента на рівні співробітництва. Реалізаційні умови включають: інтеграцію дисциплін суспільно-гуманітарного циклу (етики з культурологією, філософією, історією української культури) та цілеспрямоване вдосконалення їх змісту та структури; внесення корекції у зміст навчального матеріалу та в організацію навчального процесу.

Аналіз педагогічної літератури щодо критеріїв моральної вихованості й сформованості різних видів компетентності, урахування складових та особливостей етичної компетентності майбутнього менеджера, дають змогу виділити такі критерії сформованості етичної компетентності майбутніх студентів: когнітивний, що характеризує рівень знань студентів з професійної етики; особистісного, що характеризує сформованість у студентів етичних мотивів; операційно-процесуальний, що характеризує наявність у студентів умінь, навичок професійної діяльності з дотриманням етичних вимог та характеризує поведінку студента в етичному аспекті.

Відповідно до розроблених критеріїв, урахування думок учених щодо рівнів вираженості моральних якостей можна виділити три рівні сформованості професійно-етичної компетентності майбутнього менеджера: високий, середній та низький.

Результатом реалізації моделі є сформованість професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

Описану модель показано на рисунку.

Модель формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю

Таким чином, моделювання дає змогу інтерпретувати знання, перевіряти на практиці висунуті припущення та концептуальні положення, формувати кращу стратегію.

Висновки

Реалізація мети і завдань статті, перевірка гіпотези передбачає створення моделі, яка дозволяла б вивчати процес формування професійно-етичної компетентності до його фактичної реалізації, побачити його цілісно, досліджувати не тільки окремі елементи, а й зв'язки між ними, полегшувати теоретичний аналіз явища. За допомогою моделі можливо також методично інтерпретувати основні концептуальні положення дослідження, певною мірою технологізувати процес розвитку етичної компетентності майбутніх менеджерів.

Особливістю побудованої моделі є збалансованість, взаємодоповненість та взаємообумовленість педагогічних умов і засобів формування етичної компетентності студентів, комплекс взаємопов'язаних між собою компонентів системи, інтеграція цілеспрямованого і опосередкованого впливів, що у своїй сукупності створюють єдине етичне поле. В результаті формується таке виховне і розвивальне етичне середовище, яке сприяє формуванню всіх структурних складових етичної компетентності майбутніх менеджерів економічного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. — 534 с.
2. Штофф В. А. Введение в методологию научного познания : учеб. пос. / В. А. Штофф. — Л. : ЛГУ, 1972. — 191 с.
3. Амосов Н. М. Моделирование сложных систем / Н. М. Амосов. — К. : Наукова думка, 1965. — 303 с.
4. Уемов А. И. Логические основы метода моделирования / А. И. Уемов. — М. : Пед. общ-во России, 2000. — 448 с.
5. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : моногр. / [Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов та ін.]; за ред. Г. В. Єлькової. — К.-Чернівці : Книги — XXI, 2010. — 460 с.
6. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. — М. — Л. : Наука, 1966. — 302 с.
7. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / В. С. Пикельная. — Кривой Рог, 1993. — 432 с.
8. Ничкало Н. Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий / Н. Г. Ничкало ; Европейский фонд образования ; Национальный Центр Украина. — К. : Наук.світ, 2004. — 67 с.
9. Краевский В. В. Методологическая педагогика : пос. для педагогов-исследователей / В. В. Краевский. — Чебоксары : изд-во Чуваш.ун-та, 2001. — 244 с.
10. Глинский Б. А. Моделирование как метод научного познания: гносеологичный анализ / Б. А. Глинский, Б. С. Грязнов. — М. : МГУ, 1965. — 248 с.
11. Glaser, S. R. Measuring and interpreting organizational culture / S. R. Glaser, S. Zamanou, A. Hacker // Management Communication Quarterly. — 1987. — № 1 (2). — P. 176.

Рекомендована кафедрою вищої математики ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 16.10.2014

Слободянюк Олена Михайлівна — викладач кафедри філософії та гуманітарних наук, e-mail: lena.helen153@mail.ru

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

O. M. Slobodianiuk¹

Pedagogical model of forming of professionally-ethic competence of future managers

¹Vinnitsia National Technical University

The concepts "model", "design" have been analyzed in the paper. A structure and maintenance of pedagogical model of forming of professionally-ethic competence of future managers are described in higher educational establishment. Based on the account of maintenance of economic education the following structural components of model of forming of professionally-ethic competence have been defined: methodological, substantial, organizational-technologic.

Keywords: competence, professional competence, ethical competence, model, pedagogical model.

Slobodianiuk Olena M. — Lecturer of the Chair of Philosophy and Humanities, e-mail: lena.helen153@mail.ru

Е. М. Слободянюк¹

Педагогическая модель формирования профессионально-этической компетентности будущих менеджеров

¹Винницкий национальный технический университет

Проанализированы понятия «модель», «моделирование». Описана структура и содержание педагогической модели формирования профессионально-этической компетентности будущих менеджеров в высшем учебном заведении. На основе учета содержания экономического образования выявлены структурные компоненты модели формирования профессионально-этической компетентности: методологический, содержательный, организационно-технологический.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, этическая компетентность, модель, педагогическая модель.

Слободянюк Елена Михайловна — преподаватель кафедры философии и гуманитарных наук, e-mail: lena.helen153@mail.ru